

PAWEŁ RUMNIAK

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PROCESOWE PODEJŚCIE DO WYCENY SKŁADNIKÓW NIEMATERIALNYCH

Wprowadzenie

Charakter, postrzeganie oraz praktyczne wykorzystanie wartości niematerialnych i prawnych w ciągu ostatnich 100 lat uległo znaczącej zmianie – od niewiele znaczących składników (równie istotnych i substytucyjnych, co narzędzia w procesach produkcyjnych) do najważniejszych składników decydujących o bycie jednostki gospodarczej. Rewolucja (cicha) w postrzeganiu składników niematerialnych zapoczątkowana została w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, m.in. publikacją serii artykułów dotyczących kapitału intelektualnego, których autorem był Stewart Thomas. W konsekwencji badań nad kapitałem intelektualnym Stewart opublikował dwie pozycje książkowe, z czego pierwsza powszechnie uważana jest za kamień milowy w rozwoju nauki związanej z kapitałem intelektualnym. Podkreśla ona znaczenie składników niematerialnych w przedsiębiorstwie¹. W konsekwencji wzrosło zainteresowanie tematyką, nie tylko kapitału intelektualnego, ale również efektów wynikających z jego wykorzystania, tj. wszelkich składników niematerialnych. Przedsiębiorstwa, świadome tego faktu, stają obecnie przed dylematem związanym z identyfikacją posiadanych składników niematerialnych oraz oceną ich wkładu w wartość przedsiębiorstwa i ostatecznie ustaleniem wartości tych składników. Świadomość wartości posiadanych składników niematerialnych pozytywnie wpływa na możliwości rynkowe przedsiębiorstwa, a przede wszystkim na pozyskanie i utrzymanie mocnej pozycji konkurencyjnej.

Wycena składników niematerialnych, przy obecnym stanie wiedzy, jest procesem subiektywnym. Celem opracowania jest zaprezentowanie ogólnego

---

¹ T. A. Stewart: *Intellectual capital*, The New wealth of organizations, Doublday, New York 1997.

procesu wyceny składników niematerialnych, będącego wstępem do opracowania szczegółowej koncepcji kształtowania wartości składników niematerialnych stanowiącej podstawę do obiektywnego spojrzenia na wartość tej grupy aktywów.

1. Składniki niematerialne

Aktywa niematerialne² są to niefinansowe aktywa, które są uzewnętrzniane przez ich ekonomiczne właściwości. Nie posiadają postaci fizycznej, ale wiążą się z nabytymi prawami i przywilejami dla właściciela, za zwyczaj przyczyniają się do powstawania przychodów. Aktywa mogą być identyfikowalne lub nieidentyfikowalne (z punktu widzenia bilansu przedsiębiorstwa). Korzyści ekonomiczne wynikające z aktywów, których nie można zidentyfikować i oddzielić od innych stanowią *goodwill* (w Polsce szerzej stosowane jest pojęcie wartości przedsiębiorstwa³). Składnik wartości niematerialnych⁴ to możliwy do zidentyfikowania niepieniężny składnik aktywów, który nie posiada postaci fizycznej, pozostający we władaniu jednostki gospodarczej, wykorzystywany do produkcji, dostarczania dóbr lub świadczenia usług, w celu oddania do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, lub w celach związanych z ogólną działalnością jednostki. Składnik aktywów jest zasobem:

- pozostającym pod kontrolą jednostki, powstałym w wyniku zdarzeń zaistniałych w przeszłości,
- z którego, według przewidywań, jednostka gospodarcza osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne.

Standard 38 „Wartości niematerialne” nakłada na jednostkę gospodarczą wymóg ujęcia (ujawnienia) składnika wartości niematerialnych (w wysokości kosztu – ceny nabycia lub kosztu wytworzenia) wtedy i tylko wtedy, gdy:

- jest prawdopodobne, że jednostka gospodarcza osiągnie przyszłe korzyści ekonomiczne, które można przyporządkować danemu składnikowi aktywów oraz
- można wiarygodnie ustalić koszt (cenę nabycia lub koszt wytworzenia) danego składnika aktywów.

---

² *Guidance Note 4 Valuation of Intangible Assets*. International Valuation Standards Council 2010, s. 4.

³ Z szerszym spojrzeniem prezentującym różnice i podobieństwa pomiędzy goodwill i wartością przedsiębiorstwa można zapoznać się w: P. Rumniak: *Wartość firmy a goodwill – różnice i podobieństwa*, w: *Współczesne problemy analizy ekonomicznej*, R. Borowiecki, A. Jaki, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 83-91.

⁴ *International Accounting Standard 38, Intangible Assets*. IASB (version from 31 December 2009), s. 36-41.

Wartości niematerialne, szerzej określane jako składniki niematerialne charakteryzują się w szczególności⁵:

- brakiem postaci fizycznej,
  - materializacją, tj. istnieniem fizycznego dowodu istnienia składnika,
  - posiadaniem, w związku z ich własnością, określonych praw, przywilejów i obowiązków,
  - nie istnieniem w oderwaniu od środowiska, w którym funkcjonują, czyli są nierozzerwalnie związane z przedsiębiorstwem, w którym są zidentyfikowane,
  - przynoszą określoną korzyść przedsiębiorstwu, dającą się wyrazić wartościowo,
  - znajdują się pod kontrolą przedsiębiorstwa,
  - okres ich eksploatacji jest dłuższy niż 12 miesięcy,
  - ich wartość jest ustalona w oparciu o wiarygodny szacunek (metodę),
  - możliwością stanowienia części masy upadłościowej podmiotu,
  - określoną ścieżką rozwoju oraz przedsiębiorstwo potrafi określić moment ich powstania, co oznacza, że można określić dla tej grupy składników cykl ich życia, który można regulować np. przedłużać lub skracać poprzez odpowiednie decyzje,
  - mogą być przedmiotem ochrony prawnej,
- a ponadto⁶:

- są identyfikowalne i opisane poprzez zestawienie ich cech charakterystycznych,
- są własnością podmiotu, która to może być legalnie przenoszona na podmioty trzecie,
- mogą ulegać niszczeniu lub przedawnieniu w określonym czasie oraz w wyniku podjęcia lub zaniechania określonych czynności.

Składniki spełniające powyższe kryteria mogą być uznane za elementy przynależne do niematerialnych aktywów przedsiębiorstwa.

2. Zasadnicze źródła regulacji funkcjonowania wartości niematerialnych

Standaryzacja składników niematerialnych może wynikać z wielu przesłanek. Najpowszechniej wykorzystuje się standardy rachunkowości, które regulują kwestie identyfikacji, określenia wartości, wykorzystania i finansowego odzwierciedlenia wykorzystania oraz likwidacji tej grupy składników, przede

⁵ P. Rumniak: *Uniwersalna definicja wartości niematerialnych i prawnych*, w: *Zarządzanie finansami. Inwestycje i wycena przedsiębiorstw*. red. D. Zarzecki, Zeszyty Naukowe Uniwersytet Szczeciński nr 586, Finanse, rynki finansowe, ubezpieczenia nr 25, Szczecin 2010, s. 494.

⁶ R. F. Reilly, R. P. Schweihs: *Valuing intangible assets*. McGraw-Hill, New York 1999, s. 5-6.

wszystkim na potrzeby sprawozdawcze przedsiębiorstwa. W ten sposób pomijana jest znaczna grupa składników niematerialnych, która ma istotne znaczenie dla wartości podmiotu, nie jest odzwierciedlana w bilansie. Przyczyny tego mogą wiązać się z rodzajem rozpatrywanego składnika lub źródłem jego pochodzenia. Na potrzeby niniejszego artykułu, w celu uzyskania pełniejszego obrazu zjawiska, zostaną wykorzystane trzy grupy standardów związanych ze składnikami niematerialnymi:

- standardy rachunkowości,
- standardy sprawozdawczości finansowej,
- standardy wyceny.

Rysunek 1 przedstawia przykładowe standardy dotyczące składników niematerialnych przedsiębiorstwa.

<p>Standardy rachunkowości:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 38, • Standardy Rachunkowości Finansowej 142, • AASB 138 (standardy rachunkowości publikowane w Australii) 	<p>Standardy sprawozdawcze:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 3, • Standardy Sprawozdawczości Finansowej 10 	<p>Standardy wyceny:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowa Rada ds. Standardów Wyceny – Nota Kierownicza 4, • Standardy Wyceny Przedsiębiorstw – Amerykańskie Zrzeszenie Rzecznawców, • Standardy Usług Związanych z Wyceną – AICPA 1, • Standardy Wyceny Przedsiębiorstwa - IRS • Norma ISO 10668
Źródła standardów wyceny składników niematerialnych		

Rys. 1. Przykładowe rozwiązania standaryzujące podejście do składników

Źródło: opracowane własne na podstawie: *International Accounting ...*, op. cit.; *Financial Reporting Standard 10 Goodwill and Intangible Assets*. Accounting Standards Board 1997; *Australian Accounting Standards Board 138 Intangible Assets*. AASB 2009; *International Financial Reporting Standard 3*. IASB (version from 31 December 2009); *Statement of Financial Accounting Standards No. 142 Goodwill and other intangible assets*. Financial Accounting Standards Board 2001; *Guidance Note ...*, op. cit.; *ASA Business valuation standards*. American Society of Appraisers 2009; *Statement of Standard for valuation services. Valuation of a business, business ownership, interests, security or intangible assets*. American Institute of Certified Public Accountants, AICPA, New York 2007; Gottlieb M. S.: *IRS business valuation standards*. MSG, New York 2006; *Brand valuation – requirements for monetary brand valuation. International standard 10668*. First edition 2010-09-01.

3. Zarys procesu wyceny składników niematerialnych

Wycena składników niematerialnych może składać się z kilku etapów. Najważniejsze z nich to:

- ustalenie przesłanek wyceny, które decydują o kształcie całego procesu wyceny (model uproszczony, szczegółowy lub pośredni),
- stworzenie warunków do obiektywnej wyceny,
- zasadniczy proces wyceny.

Przesłanki wyceny składników niematerialnych w zasadniczy sposób wpływają na całość procesu, tj. jego szczegółowość oraz wiarygodność. Jako zasadnicze można wyróżnić przesłanki:

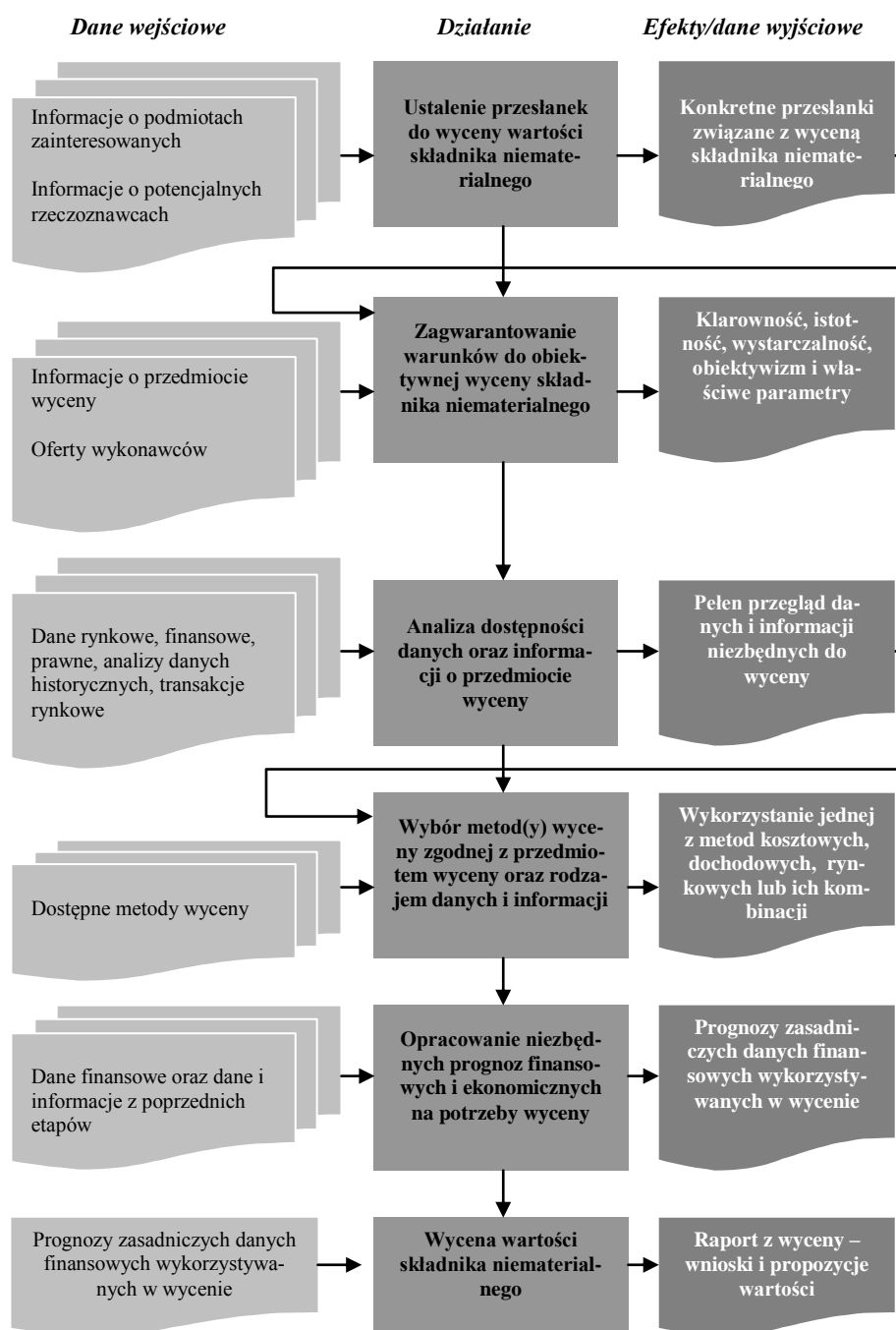
- zewnętrzne wiążące się m.in. z raportowaniem wartości, rachunkowością, procesami likwidacyjnymi, transakcjami rynkowymi, procesami sądowymi, sprawami podatkowymi, kredytowaniem, benchmarkingiem itp.,
- wewnętrzne, tj. zarządcze, planistyczne, raportowe, analityczne itp.

Proces wyceny składników niematerialnych powinien być zainicjowany od określenia celu wyceny, który wpływa na kolejne działania w procedurze. Jak wskazano powyżej, na podstawie konkretnych przesłanek całość procesu może być objęta szczególnym lub bardziej ogólnym postępowaniem. Zarys procesu wyceny składników niematerialnych przedstawia rysunek 2.

Norma ISO 10668 podaje następujące warunki wstępne niezbędne do wykonania obiektywnej wyceny składników niematerialnych⁷:

- klarowność i przejrzystość procesu wyceny – wycena powinna bazować na ujawnionych i kwantyfikowalnych danych wejściowych, założeniach i ryzyku, ale również na analizie czułości wartości wycenianego składnika na zmianę tych parametrów,
- ważność wykorzystanych do wyceny danych wejściowych – wycena powinna być oparta o kompletne dane i założenia ważne, istotne na moment wyceny,
- wystarczalność danych – wycena bazować powinna na wystarczającej ilości danych i analizach, które kształtują wnioski z wyceny,
- obiektywizm procesu, który można zagwarantować poprzez wybór rzeczoznawcy w żaden sposób nie powiązanego (kapitałowo, rodzinie) z przedsiębiorstwem, dla którego (lub w którym) prowadzona jest wycena,
- uwzględnienie w procesie wyceny parametrów finansowych, prawnych i behawioralnych, które wpływają na ocenę wartości.

⁷ *Brand valuation ...*, op. cit., s. 2.

Rys. 2. Zarys procedury wyceny składników niematerialnych

Źródło: opracowanie własne.

Analiza dostępności źródeł danych oraz informacji o przedmiocie wyceny powinna skupić wokół następujących obszarów:

- 1) rynkowego, w którego ramach będą szczegółowo analizowane:
  - a) dane na temat rynku,
  - b) zewnętrzne raporty rynkowe (niezależne dane rynkowe),
  - c) informacje i dane na temat konkurencji,
  - d) dane branżowe i makroekonomiczne,
  - e) dane o zawartych lub planowanych transakcjach rynkowych dotyczące przedmiotu wyceny,
- 2) prawnego, dotyczącego stanu prawnego wycenianego składnika i możliwości dokonywania operacji gospodarczych związanych z tym składnikiem (licencjonowanie, sprzedaż, aport, itp.),
- 3) finansowego, w którego ramach szczegółowej analizie poddane będą:
  - a) dane finansowe na poziomie przedsiębiorstwa, produktów i usług, marek, grup aktywów (finansowych, materialnych, niematerialnych),
  - b) wykonane prognozy finansowe bieżące oraz z poprzednich okresów,
  - c) biznes plany, studia wykonalności z lat poprzednich oraz bieżące,
  - d) parametry wykorzystywane w procesie wyceny (stopa dyskonta, stopa opłat za korzystanie ze składnika niematerialnego),
- 4) pozostałe analizy związane z badaniem korelacji pomiędzy zasadniczymi parametrami a wartością wycenianego składnika, wartości przedsiębiorstwa a zwrotem z poszczególnych grup składników przedsiębiorstwa.

Na tym etapie procesu wyceny można ustalić, mając pełen przegląd dostępnych danych, wybór konkretnej metody lub metod wyceny spośród metod kosztowych, rynkowych lub dochodowych. Tabela 1 zawiera charakterystykę głównych metod wykorzystywanych do wyceny składników niematerialnych.

Kolejnym zadaniem, przed wykonaniem zasadniczej wyceny składnika niematerialnego, jest opracowanie prognoz i szacunków niezbędnych do ustalenia wartości składnika.

Cały proces zamyka wycena, która bazuje na danych i informacjach pozyskanych z każdego zadania poprzedzającego, dzięki czemu proces wyceny oraz wartość, jaka zostaje ustalona i jest prezentowana w raporcie z wyceny mogą być uznane za wiarygodne i obiektywne.

Tabela 1

Charakterystyka metod wyceny składników niematerialnych

Grupa	Metoda	Charakterystyka
kosztowe	historycznego kosztu wytworzenia	polega na określeniu łącznej wartości kosztów związanych z rozwojem składnika
	kosztu wymiany	polega na odzwierciedleniu wartości wydatków jakie byłyby konieczne do zamiany składnika na inny o tej samej lub podobnej charakterystyce, tj. o podobnej użyteczności
	koszty odtworzenia	polega na określeniu poziomu nakładów inwestycyjnych na rozwój składnika do poziomu z dnia wyceny
	kapitalizacji wydatków przypisanych do przedmiotu wyceny	wydatki, które powiązane są z tą pozycją i są wyrażane jako część wydatków poniesionych historycznie na jej rozwój
rynkowe	porównania transakcji rynkowych	wycena odniesiona jest do danych pochodzących z rynku, na którym miała miejsce transakcja kupna/sprzedaży podobnego składnika
	oszczędności na opłatach związanych z korzystaniem ze składnika	metoda ta oparta jest na założeniu, że przedsiębiorstwo nie posiada praw własności do składnika, który będzie musiało pozyskać na podstawie umowy licencyjnej od innego podmiotu. Prawo własności „zwalnia” jednostkę z konieczności ponoszenia takich wydatków
dochodowe	premii cenowej	wycena wartości polega na określeniu premii cenowej jaką tworzy składnik. Cena po jakiej sprzedawane są dobra lub usługi porównywana jest do ceny produktu lub usługi firmy, która nie posiada takiego składnika
	premii ilościowej	tj. takiej, którą uzyskuje się na sprzedaży dóbr lub usług związanych z wycenianym składnikiem
	podziału dochodu	oparta na wartości netto części korzyści ekonomicznych związanych ze składnikiem
	nadwyżek dochodów	wycena polega na ustaleniu wartości netto przyszłych rezydualnych przepływów pieniężnych po odjęciu zwrotów z aktywów niezbędnych do prowadzenia działalności przedsiębiorstwa
	narastających przepływów	oparta na ocenie przepływach pieniężnych generowanych przez składnik na podstawie porównania z podobnym przedsiębiorstwem bez składnika
	zwolnienia z opłaty	wartość składnika polega na ustaleniu wartości netto oczekiwanych przyszłych opłat za korzystanie ze składnika

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Brand valuation ...*, op. cit., s.4-7; G. Salinas: *The international brand valuation manual. A complete overview and analysis of brand valuation techniques, methodologies and applications*. Wiley & Sons 2009, s.61, G. V. Smith: *Trademark valuation*. Wiley and Sons, New York 1997, s.177.

Uwagi końcowe

Wycena składników niematerialnych, z uwagi na specyfikę tej grupy, musi być wykonana ze szczególną starannością. Brak, w niektórych przypadkach, możliwości odniesienia uzyskiwanych wartości do wartości rynkowych dodatkowo komplikuje proces wyceny. Ostatecznie, aby całość procesu wyceny można było uznać za wiarygodny, powtarzalny, oparty na wystarczającej liczbie danych, informacji i obiektywny konieczne jest stosowanie procedury, która za każdym razem będzie gwarantowała uzyskanie wyników, które w danych warunkach odzwierciedlać będą rzeczywistą wartość wycenianego przedmiotu. Szacunek, który daje podstawę do ustalenia wiarygodnej wartości składnika, będzie mógł być wówczas wykorzystany przez rachunkowość na potrzeby sprawozdawczości finansowej lub zarządczej.

Literatura

- American Society of Appraisers. Business valuation standards*, American Society of Appraisers 2009.
- Australian Accounting Standards Board 138 Intangible Assets*, AASB 2009.
- Brand valuation – requirements for monetary brand valuation. International standard 10668*, First edition 2010-09-01.
- Financial Reporting Standard 10 Goodwill and Intangible Assets*, Accounting Standards Board 1997.
- Gottlieb M. S.: *IRS business valuation standards*, MSG, New York 2006.
- Guidance Note 4 Valuation of Intangible Assets*, International Valuation Standards Council 2010.
- International Accounting Standard 38, Intangible Assets*, IASB (version from 31 December 2009).
- International Financial Reporting Standard 3*, IASB (version from 31 December 2009).
- Reilly R. F., Schweihs R. P.: *Valuing intangible assets*, McGraw-Hill, New York 1999.
- Rumniak P.: *Wartość firmy a goodwill – podobieństwa i różnice*, w: *Współczesne problemy analizy ekonomicznej*, red. Borowiecki R., Jaki A., Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010.
- Rumniak P.: *Uniwersalna definicja wartości niematerialnych i prawnych*, w: *Zarządzanie finansami. Inwestycje i wycena przedsiębiorstw*, red. D. Zarzecki, Zeszyty Naukowe Uniwersytet Szczeciński nr 586, Finanse, rynki finansowe, ubezpieczenia nr 25, Szczecin 2010.
- Salinas G.: *The international brand valuation manual. A complete overview and analysis of brand valuation techniques, methodologies and applications*, Wiley & Sons 2009.
- Smith G. V.: *Trademark valuation*. Wiley and Sons, New York 1997.
- Statement of Financial Accounting Standards No. 142 Goodwill and other intangible assets*. Financial Accounting Standards Board 2001.

Statement on standard for valuation services. Valuation of a business, business ownership, interests, security or intangible assets, American Institute of Certified Public Accountants, AICPA, New York 2007.

Stewart T. A.: *Intellectual capital. The New wealth of organizations*, Doublday, New York 1997.

*Dr inż. Paweł Rumniak
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Rachunkowości i Controllingu Przedsiębiorstw
Ul. Komandorska 118/120, 71-101 Wrocław,
pawel.rumniak@poczta.fm*

PROCESS APPROACH TO INTANGIBLE ASSETS VAUATION

Summary

The main aim of this article has been to depicture a process of intangible assets valuation. The author has presented the basic requirements which an entity must accomplish to achieve reliable, objective values of intangibles and clarity of the vauation process.

Translated by Paweł Rumniak